

Piotr Złotkowski

DOI 10.15290/sw.2016.16.27

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Humanistyczny
Instytut Filologii Słowiańskiej
tel.: +48 81 5372652
e-mail: pzlotko@poczta.umcs.lublin.pl

Nazwy młynów i osad młyńskich dawnego starostwa brańskiego

Słowa kluczowe: onomastyka, toponimia, nazwy młynów

Polska literatura onomastyczna nie doczekała się wielu opracowań z zakresu nazewnictwa młynów i osad młyńskich. Uwaga autorów dotychczasowych prac koncentrowała się zarówno na nazwach młynów, jak również na toponimach i mikrotoponimach zawierających komponent w postaci ap. młyn¹. Jedną z pierwszych prób opracowania tego typu nazw był artykuł T. Gołębiowskiej, poddany następnie krytyce przez historyka J. Wiśniewskiego [Gołębiowska 1969; Wiśniewski 1970]. Wnioski autorki, wysunięte na podstawie analizy pokaźnej ilości zapisów wyekscerpowanych

¹ Por. m.in.: Wołowik B., 1982, *Nazwy toponimiczne związane z podstawą młyn*, „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu, Językoznawstwo”, VIII, s. 37–54; Wołowik B., 1984, *Nazwy toponimiczne związane z podstawą folusz*, „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu, Językoznawstwo”, IX, s. 131–137; Wołowik B., 1986, *Nazwy toponimiczne związane z młynem wietrznym*, [w:] *Nazwy własne a wyrazy pospolite w języku i tekście*, Opole, s. 251–268, Ry-mar E., Czopek B., 1993, *Nazwy młynów i osad młyńskich na terenie dawnej Nowej Marchii*, „Onomastica Slavogermanica”, XVIII, s. 61–115; Chłudziński A., 1998, *Nazwy młynów i osad młyńskich w byłym powiecie białogardzkim*, „Rocznik Koszaliński”, XXVIII, 309–326; Rutkiewicz M., 2003, *Nazewnictwo poznańskich młynów wodnych a współczesna onomastyka miasta*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, red. M. Biolik, Olsztyn, s. 580–591; Biolik M., 2011, *Młyny wodne i wiatraki w nazwach obiektów terenowych na Warmii i Mazurach*, „Prace Językoznawcze UWM”, XIII, s. 19–32.

pracowicie ze *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, okazały się niemiarodajne, gdyż nie uwzględniały aspektu historyczno-kulturowego. Sama badaczka musiała odczuwać bezradność, ponieważ przyznała, że nie jest w stanie dokonać pełnej analizy onomastycznej niektórych nazw z uwagi na brak dodatkowych poświadczeń [Gołębiowska 1969, 109]. Jednym z zarzutów postawionym T. Gołębiowskiej we wspomnianej recenzji było zaliczenie przez nią do grupy nazw topograficznych i kulturalnych dużej ilości onimów, które w istocie mogły być motywowane antroponimami określającymi młynarzy, bądź ich rodziny [Wiśniewski 1970, 452, 454].

Inspiracją do powstania niniejszego tekstu było stwierdzenie J. Wiśniewskiego: „Zaliczanie konkretnych nazw młynów do odpowiednich grup nazewniczych wymaga ustalenia pochodzenia każdej nazwy w oparciu o źródła historyczne lub o wyniki badań historyków osadnictwa ...” [Wiśniewski 1970, 455]. Z uwagi na to, iż teren starostwa brańskiego nie doczekał się do chwili obecnej dogłębnym studiów z zakresu historii osadnictwa, aby stworzyć podstawę do właściwej analizy onomastycznej, należało zebrać rozproszony materiał źródłowy. Na jego podstawie udało się odtworzyć dzieje każdego młyna i osady młyńskiej oraz zmiany demograficzno-własnościowe w nich zachodzące, oraz ustalić reprezentatywny zbiór poświadczeń źródłowych nazw.

Nie wszystkie zebrane w artykule onimy odnotowane są w monografii M. Kondratiuka o nazwach miejscowych Białostoczczyzny [Kondratiuk 1974]. Brakuje w niej nazw 4 punktów osadniczych, oraz niektórych obocznych postaci pozostałych mian. W opracowaniu zweryfikowano również niektóre szczegółowe ustalenia M. Kondratiuka w zakresie lokalizacji osad i motywacji nazw.

Powstanie sieci regularnie rozmieszczonych młynów wodnych, w starostwie brańskim, położonym na terenie dawnego województwa podlaskiego, można z wielkim prawdopodobieństwem datować na XVI w., choć niewykluczone, że niektóre młyny mogły powstać nawet wcześniej. Pierwsze wiadomości o młynarzach, wraz z ich imionami, a niekiedy również nazwiskami, zawarte są w inwentarzu starostwa z 1558 r. Dopiero jednak w rejestrze pomiarów włócznej z 1563 r. odnaleźć można dokładne informacje o rodzaju i lokalizacji młynów, wraz z należącymi do nich gruntami, oraz o ich użytkownikach. Wszystko wskazuje na to, że były to młyny przeznaczone do przemiału zboża, brak bowiem informacji o istniejących przy nich kuźnicach, papierniach, tartakach itp. Jedynymi śladami, wskazującym na możliwość innej niż przemiał zboża, działalności młynów, jest wiadomość o foluszu należącym w 1558 r. do Janka i Miska Burkatowi-

czów oraz odnotowanie mieszkającego w 1846 r. przy młynie w Otapach foluszniaka².

Przeanalizujemy więc kolejno informacje o każdym z istniejących w dawnym starostwie brańskim młynów i wyodrębnionych przy nich osadach młyńskich. Postaramy się ustalić motywację poszczególnych nazw oraz prześledzimy ich zmiany na przestrzeni wieków, jeśli takowe zachodziły. Zwróćmy przy tym uwagę na czynniki mogące mieć wpływ na akt nominacji.

Młyn w Brańsku. Młyn pod miastem Brańskiem na Nurcu znajdował się w 1563 r. w posiadaniu potomstwa nieżyjącego Borkowskiego³. Innym znanym z imienia i nazwiska właścicielem młyna w tym mieście był Jan Hieronim Brzozowski odnotowany w źródłach w 1635 r.⁴ Lustracja z 1667 r. poświadcza istnienie młyna w Brańsku, nie wymienia natomiast jego posiadacza. Możliwe, że śladem po istnieniu młyna miejskiego jest ulica Młyńska w Brańsku, znana już w XVI w. Przykładowo, siedlisko przy niej położone, miał w 1563 r. m.in. Jan Borzymowski, posesor młyna przy folwarku kiersnowskim, natomiast w 1680 r. mieszkał na tejże ulicy Młynarz wraz z zięciem.

Abramiki. Obecna osada Abramiki stanowi część wsi Bujnowo [UN 33; WUN 2]. Wieś powstała w II poł. XVII w. na terenie dawnego zaścianka Szpakowszczyzna, którego nazwa motywowana jest n. os. *Szpak* [SHNOB II 131]. Współcześnie mianem tym określane jest pole we wsiach Bujnowo i Malesze, położone przy granicy tych miejscowości [UN 34, 35]. W I poł. XVI w. znajdowały się tu siedziby bojarów Szpaków, których w czasie pomiaru włócznej przeniesiono na miejsce dzisiejszej wsi Szpaki⁵. Opustoszały teren był w 1565 r. w posiadaniu Franciszka Zubrzyckiego, zaś w 1598 r. jego właścicielem był Abraham Chodkowicz, bojar ze Szpak⁶. Najprawdopodobniej to od jego imienia pochodzi nazwa wsi. Możliwe jest też, że onim został urobiony od im. młynarza Abrahama Mikity ze Szpak (Szpakowszczyzny). Niewykluczone, że obie osoby są tożsame. Pod koniec XVIII w., jako że wieś nie była wspomniana w rejestrze pomiaru włócznej starostwa brańskiego z 1563 r., wyrokiem sądu Referendarii Koronnej zdecydowano o przeniesieniu osady na grunty pobliskiej wsi Malesze⁷. Postanowienia tego jednak nigdy nie zrealizowano. Nazwa *Abramiki*, dawniej

² AVAK XIV, s. 27; Br III/S/1, k. 32.

³ PKGE II, s. 406.

⁴ MK 180, k. 470 v.–471.

⁵ PKGE II, s. 374.

⁶ M 1708–1–82, k. 47 v.–48.

⁷ Ks. Ref. 58, k. 226 v.–227.

Abrahamiki jest nazwą rodową motywowaną hebr. im. *Abraham* > *Abram* [Tichoniuk 1988, 12].

Burchaty. Wieś powstała na terenie zaścianka młynarskiego, położonego nad rzekami Czarną i Lichczą, będącego w 1563 r. w posiadaniu Jana Burkata⁸ [WUN 214]. Inwentarz starostwa brańskiego z 1558 r., odnotowuje dwóch Janków, dwóch Szymonów oraz Miska Burkatowiczów⁹. Pierwszy, nie do końca pewny, zapis nazwy rodowej *Burkaty*, motywowanej nazwiskiem rodu młynarskiego, należy odnieść do 1599 r.¹⁰ W podstawie toponimu leży pochodna postać *Burkat* germ. im. *Burghard* [Malec 1994, 202]. Do zmiany rdzennej spółgłoski tylnojęzykowej, ze zwartej na szczelinową ($x < k$), doszło zapewne w XVIII w., gdyż jeszcze w XVII w. konsekwentnie zapisywano nazwę wsi jako *Burkaty*. Nazwisko *Burkat* utrzymało się w osadzie do poł. XVII w., a w sąsiednich wsiach nawet dłużej. Wiele wskazuje na to, że miano *Burkat* w nazwiskach mieszkańców tej osady, zostało zastąpione innymi antroponimami.

Jarmarkowszczyzna. Osada, będąca wspólnie kolonią wsi Bronka, położona nad rzeką o tej samej nazwie [UN 14; WUN 710]. Jak podaje rejestr pomiarów włócznej starostwa brańskiego, w 1563 r., w miejscu obecnego punktu osadniczego, znajdował się młyn Jermaka Rojewicza¹¹. Nazwa miejscowości ma postać dzierżawczą i jest motywowana wsl. im. *Jarmak* > cerk. *Jermolaj* < gr. *Hermolaos* [Tichoniuk 2000, 95]. Inny przedstawiciel rodu Rojewiczów o imieniu Choczko, stracił swój młyn w wyniku pomiarów włócznej i został osadzony w sąsiedniej wsi Załuskie (dawniej Załozie)¹². Obecna postać nazwy, zdaniem M. Kondratiuka, powstała przez adideację do ap. *jarmark* [Kondratiuk 1974, 76]. Pomimo, że wariant *Jarmarkowszczyzna* pojawia dość wcześnie, bo już w 1599 r., jeszcze przez cały XVII w., obie postacie nazwy (*Jarmarkowszczyzna*/*Jarmarkowszczyzna*) używane były wymiennie. Potomków Jermaka Rojewicza w linii męskiej, zastąpił w tej osadzie ród Radziwonów, którego protoplastą był Radziwon Wasiuczyk, młynarz pochodzący z nieodległej wsi młyńskiej Puchacze. Ród Radziwonów przyjął następnie nazwisko *Czarniawski*. Zamieszkiwał on Jarmarkowszczyznę aż do czasów współczesnych.

Krupki. Obecnie nazwa ta określa las i pole w granicach administracyjnych miasta Brańsk [UN 13; SNT 221]. W poł. XVI w. istniał tu młyn

⁸ PKGE II, s. 409.

⁹ AVAK XIV, s. 27.

¹⁰ Ks. Ref. 2, k. 12 v.

¹¹ PKGE II, s. 408.

¹² PKGE II, s. 362.

położony nad strumieniem Borbek (obecnie Panasówka), którego posesorem był Sieńko Decewicz Krupka¹³. Nazwa młyna i przyległego do niego obszaru, a obecnie lasu i pola, pochodzi od n. os. *Krupka*, określającej tenże ród młynarski i ma postać nazwy rodowej. W XVII w. młyn wyszedł z posiadania rodziny Krupków, a pretensje do niego rościli proboszczowie brańscy. Sprawa praw własności do młyna była rozstrzygana w 1778 r. Wyrokiem sądu Referendarii Koronnej młyn Krupki przysądzono Łukaszowi Czerniawskiemu, z warunkiem zadośćuczynienia pieniężnego poprzednim nieprawnym właścicielom¹⁴. Na podstawie zachowanych źródeł trudno jednoznacznie stwierdzić, czy młyn rzeczywiście funkcjonował w XVII i XVIII w., czy tylko na potrzeby procesu używano określenia *młyn na gruncie Krupki* albo *młyna nigdy Krupki zwanego*. Punktu osadniczego Krupki nie odnotowuje żadne ze znanych źródeł z okresu XVI–XVIII w., a więc najprawdopodobniej nie wytworzyła się tu żadna osada.

Kumat. Współcześnie nazwą tą określane jest bagno i pastwisko we wsi Kalnica, łąka we wsi Kiersnówek, łąka i pole w mieście Brańsk oraz most we wsi Kiersnówek (Most na Kumacie) [UN 15; SNT 231]. Wszystkie wymienione obiekty położone są na terenie dawnego uroczyska noszącego tą nazwę. Dawne poświadczenia nazwy odnoszą się do 1679 i 1784 r., a więc była ona znana co najmniej od XVII w.¹⁵ Miejskowa tradycja ukazuje obiekt jako miejsce starcia wojsk mazowieckich z jaćwieskimi w 1264 r. oraz mogiłę wodza jaćwieskiego Kumata. Ostatnie badania onomastyczno-historyczne stawiają pod znakiem zapytania utrwaloną w tradycji lokalizację owych wydarzeń [Złotkowski 2014]. Okazuje się bowiem, że na tym terenie w XVI w. funkcjonował młyn Iwana Żeguni Tuszewickiego, który wedle wszelkiego prawdopodobieństwa przestał istnieć na przełomie XVI i XVII w.¹⁶ Nazwa Kumat nawiązuje do imienia Konrad, które nosił syn owego Iwana Żeguni. W związku ze wspomnianą legendą zakorzenił się w literaturze onomastycznej pogląd o bałtyjskiej genezie nazwy. W rzeczywistości jest to onim, pochodzący od postaci *Kunat* germ. im. *Konrad*, z wymianą samogłoski nosowej $m < n$ [Malec 1994, 262]. Występowanie im. *Komat/Kumat* na tym terenie w XVI–XVII w. jest poświadczone źródłowo. Udało się również ustalić dawną nazwę uroczyska, która miała postać *Rybakowszczyzna*. Jest to nazwa dzierzawcza, motywowana najprawdopodobniej n. os. *Rybak* [SHNOB II 76].

¹³ PKGE II, s. 407.

¹⁴ Ks. Ref. 31, k. 129–136 v.

¹⁵ M 1708–1–174, k. 623 v.; KRB, k. 193.

¹⁶ PKGE II, s. 407.

Majorowizna. Obecnie jest to kolonia wsi Kiersnówek [UN 15; WUN 1204]. Początkiem osady był młyn na rzece Nurcu, który w 1563 r. był w posiadaniu Kiersnowskiego¹⁷. W rękach tejże rodziny, o przydomku *Daszkiewicz*, pozostawał do lat 60-tych XVII w. Pierwotna nazwa młyna, *Kiersnowski*, o charakterze syngulatywnym, nawiązywała do nazwiska jego posiadaczy. Kolejne miano *Daszkowszczyzna*, mające charakter dzierżawczy, motywowane była przydomkiem szlacheckiej (dawniej bojarskiej) rodziny Kiersnowskich. B. Tichoniuk łączy wsł. deminutywną formę *Dasz* z podstawą w postaci gr. im. *Dasjusz*, M. Malec wywodzi ją natomiast od hebr. im. *Daniel* [Tichoniuk 2000, 80; Malec 1994, 207]. Około 1663 r. młyn otrzymał za zasługi poniesione dla Rzeczypospolitej major Jan Żelski¹⁸. Obecna dzierżawcza nazwa osady została urobiona, od ap. określającego rangę (stopień wojskowy) wspomnianego posesora młyna.

Nełchy. Nieistniejąca już osada młyńska Nełchy rozwinęła się najprawdopodobniej przy młynie, położonym nad rzeką Nurcem, będącym w 1563 r. w posiadaniu Jarosza Niestrowicza¹⁹. W 1608 r. pojawia się w źródłach rodowa nazwa tej osady w postaci *Mielechy*, motywowana wsł. im. **Melech*, *Mielech* > *Melecjusz*, *Emilian*²⁰. [Tichoniuk 2000, 84]. Analizowany toponim ewoluował następnie do postaci *Nełchy*, poprzez wymianę nagłosowej spółgłoski nosowej *m* < *n*, oraz zanik samogłoski rdzennej *e*. Sprawę komplikuje dodatkowo fakt istnienia, co najmniej od lat 60-tych do 80-tych XVII w., dwóch młynów o nazwach *Nełchy* (*Nielchy*) i *Mielechy*. Pierwszy z nich trzymali młynarze Wawrzyniec Kumat, Łukasz i Stefan Sierhiejuwice oraz Wawrzyniec Dziki, drugi zaś był własnością młynarza Wawrzyńca Stasiłka²¹. Dokładna analiza zapisów źródłowych utwierdza nas w przekonaniu, że w obu młynach zamieszkiwali, jeśli nie w całości to w większości, członkowie rodziny młynarskiej, która stopniowo przyjmowała nazwisko *Kunicki*. Młyn Mielechy najprawdopodobniej przestał istnieć pod koniec XVII w. W związku z nim pozostaje niewątpliwie mikrotoponim (nazwa łąki) *Melechowszczyzna*, poświadczony we wsi Chojewo w 1782 r.²² Osada Nełchy istniała jeszcze w I poł. XIX. W II poł. XVIII w. przyjęła się jeszcze jej druga nazwa w postaci *Kunicki*, motywowana nazwiskiem rodziny posiadającej młyn.

¹⁷ PKGE II, s. 407.

¹⁸ M 1708–1–43, k. 484–484v.

¹⁹ PKGE II, s. 409.

²⁰ M 1708–1–98, k. 690 v.

²¹ AR XXV 361, k. 5

²² Ks. Ref. 58, k. 229.

Onacki. Współcześnie nazwa Onaczki określa pole w miejscowości Torule [SNT 331]. Istnieje również rów Onackowski w tejże wsi [UN 32]. Dawna osada Onacki już nie istnieje. Znikła najprawdopodobniej w XIX w. Rejestr pomiarowy włócznej starostwa brańskiego z 1563 r. odnotowuje młyn na rzece Lichezy w uroczysku *Boczkwicze* (w źródle *Raczkowiczi*), który użytkowali Jewłasz Żegunia i Iwan Maleszow²³. Pierwotna nazwa uroczyska, a potem osady *Boczkwicze*, miała charakter patronimiczny. Nie ulega wątpliwości, że toponim został urobiony od imienia młynarza Onacka Boczkwicza, występującego w źródle z 1599 r.²⁴ Wydaje się, że pierwotnie nazwa młyna, miała postać *Onacko* (N. sg.), jednak już w XVII w. utrwaliła się nazwa rodowa osady w postaci *Onacki*. Ojkonim motywowany jest wsł. postacią genetycznie hebr. im. *Jonatan* (cerk. *Ionafan*). Niekiedy antroponim *Onacko/Onackowicz* był notowany łącznie z nazwiskiem Tuszewicki, co może sugerować, że rodzina Onacków wyodrębniła się z rodu Tuszewickich. Jest to dość prawdopodobne, zważywszy na to, że obie osady (Onacki i Żegunie – prawdopodobne gniazdo Żeguniów Tuszewickich), sąsiadują ze sobą. Wieś zanikła najprawdopodobniej na przełomie XIX i XX w.

Otapy. Obecnie jest to kolonia wsi Kiersnówek [WUN 1515]. M. Kondratiuk, w swojej monografii o nazwach miejscowych Białostoczczyzny, traktuje ją jako osadę nieistniejącą [Kondratiuk 1974, 150]. Wg danych z 1972 r. nazwa ta określa pole we wsi Kiersnówek [UN 15]. W 1563 r. młyn nad rzeką Nurzec, wraz z zaściankiem, znajdował się w posiadaniu Jana Borzymowskiego. Pierwotna nazwa osady, w postaci *młyn Borzymowski*, została więc utworzona od nazwiska właściciela młyna, metodą transonimizacji²⁵. W 1632 r. Feliks Augustynik przekazał prawa do młyna Borzymowski Wojciechowi i Bartłomiejowi Augustynikom²⁶. W poł. XVII w. młyn ten posiada również nazwę *Szczęsny/Szczęsnowski*, urobioną niewątpliwie od imienia owego Feliksa Augustynika. Nazwa ta nie utrzymała się długo, bowiem już w 1691 r., pojawiło się funkcjonujące współcześnie miano tego miejsca²⁷. Obecna nazwa rodowa osady motywowana jest nazwiskiem rodu młynarskiego Otapów, poświadczonym w źródłach historycznych już w 1647 i 1650 r., który w XVIII w. przyjął nazwisko *Dąbrowski*²⁸. Istnieją dwie przesłanki

²³ PKGE II, s. 410.

²⁴ MK 143, k. 186.

²⁵ PKGE II, s. 406.

²⁶ RA Enskilda 8636, k. 139v–140v.

²⁷ M 1708–1–192, k. 192

²⁸ Br I/B/1, m. in. 1647 i 1650 r.

zmiany nazwy młyna. Możliwe jest, że rodzina Augustyników posiadała dodatkowe określenie w postaci n. os. *Otap*, albo młyn w II poł. w stał się własnością rodu *Otapów*. Trudno, przy obecnym stanie wiedzy, jednoznacznie rozstrzygnąć tę kwestię, jednak druga możliwość wydaje się bardziej prawdopodobna.

Pace. Istniejąca obecnie wieś, ukształtowała się przy młynie, położonym nad rzeką Nurzec, którego posiadaczem był w 1563 r. Pac Romanowicz²⁹ [WUN 1521]. Jego potomstwo najwidoczniej posługiwało się patronimicznym określeniem *Pacewicz*, bowiem w 1599 r. odnotowany jest młynarz Leonard *Paciewicz* (*Paczewic*), właściciel dwóch młynów w starostwie brańskim, nad rzeką Nurcem³⁰. Nazwa rodowa osady w postaci *Pace* (*Pacze*) została po raz pierwszy odnotowana w źródłach w 1630 r. i utrzymała się w tej postaci do dnia dzisiejszego³¹. Motywacją tej nazwy jest derywat sufiksalny *Pac(z)* < im. *Paweł* lub im. *Hipacjusz* (*Hipacy*) gr. *Hypatos*, cerk. *Ipatij* [Malec 1994, 304; Tichoniuk 2000, 96].

Puchacz. Obecnie jest to część wsi Bujnowo, leżąca nad rzeką Bronką [UN 33; WUN 1803]. Zaczątkiem dzisiejszej osady był młyn Waški *Puchacza*, wymieniony w rejestrze pomiaru włócznej starostwa brańskiego³². Nazwa rodowa miejscowości nawiązuje do nazwiska, motywowanego ap. *puchacz*, rodziny młynarskiej założycieli wsi [SEMot 243]. Mimo, iż po raz pierwszy poświadczona jest w 1618 r., musiała ukształtować się już wcześniej³³. Ród młynarzy *Puchaczów* jest odnotowany, jako mieszkający w tej osadzie, w źródle z końca XVII w.³⁴ W XVIII występowało tu nazwisko *Acz/Aczewicz/Haciuk*, kontynuowane współcześnie w postaci *Gać/Hać*. Współczesne nazwisko może być przekształceniem pierwotnego miana rodowego, a powstało zapewne poprzez ucięcie elementu nagłosowego.

Solniki. Istniejąca obecnie wieś *Solniki* rozwinęła się przy młynie na rzece Lichczy, który 1563 r. posiadali *Wojtek*, *Paweł* wraz z braćmi *Solnikowie*³⁵ [WUN 2018]. Przedstawiciele rodu młynarskiego *Solników* są dość dobrze poświadczeni w zachowanych źródłach z XVI–XVII w. Nazwa rodowa *Solniki*, motywowana n. os. *Solnik* < ap. *solnik* ‘zajmujący się wydobyciem soli, solarz’, określała młynarzy zamieszkałych w tej osadzie.

²⁹ PKGE II, s. 409.

³⁰ MK143, k. 194 v.–195.

³¹ M 1708–1–206, k. 484 v.

³² PKGE II, s. 408.

³³ M 1708–1–31, k. 635

³⁴ KGB 52, k. 202

³⁵ PKGE II, s. 411.

[SHNOB II 106]. Jest poświadczona jako nazwa młyna już w 1563 r., natomiast jako nazwa osady najprawdopodobniej w 1599 r.³⁶

Torule. Zaczątek współczesnej wsi stanowił młyn istniejący już w 1563 r., położony nad rzeką Czarną, który trzymali Matys, Paweł i Piotr Turulowie³⁷ [WUN 2228]. Nazwisko Turula, wedle obecnego stanu wiedzy, jest odnotowane jeszcze w 1653 r. i 1755 r.³⁸ W zapisach z XVIII i I poł. XIX w. wśród mieszkańców osady, zdecydowanie przeważa nazwisko *Ryszkowski*. Analizowany toponim pochodzi od nazwiska, mającego prawdopodobną genezę bałtyjską, młynarzy *Turula*³⁹. Wydaje się, że ustalił się on dość wcześnie, bo już w poł. XVI w., najpierw jako nazwa młyna, potem jako miano osady młyńskiej, co potwierdzają poświadczenia źródłowe.

Wilginie. Obecnie nazwą tą określa się część wsi Wojtki [UN 33]. Osada Wilginie rozwinęła się przy młynie nad rzeką Czarną, który wedle źródła z 1563 r., znajdował się w posiadaniu Szymona Wilkinia⁴⁰. Nazwa rodowa osady powstała od nazwiska młynarzy *Turula*. Według M. Kondratiuka nazwisko to jest zeslawizowaną formą litewskiej n. os. *Vilkinis* : *Wilkas*, motywowaną ap. *wilk*, z mazowiecką wymianą spółgłoski *k* < *g* [Kondratiuk 1985, 78]. Pierwotne zapisy nazwy poświadczają występowanie rdzennej spółgłoski *k*. Można zastanowić się, czy aby na pewno mamy do czynienia z wpływem bałtyjskim na powstanie tego antroponimu. Niewykluczone jest też geneza słowiańska, bo np. w staropolskim materiale antroponimicznym odnaleźć można przykładową n. os. *Wilkan*, utworzoną od ap. *wilk* [SE-Mot 342]. Nazwa rodowa osady poświadczona jest po raz pierwszy w postaci *Wilkinie* w 1635 r.⁴¹ Nazwisko *Wilkinia*/*Wilginia* było natomiast notowane w osadach młynarskich starostwa brańskiego oraz w mieście Brańsku w okresie od XVI do XVIII w. Wieś istniała jeszcze w poł. XIX w., lecz niedługo potem zanikła.

Wojtki. Założnikiem dzisiejszej wsi był młyn Szczęsnego Siedleckiego, położony nad rzeką Czarną, odnotowany w źródle z 1563 r.⁴² [WUN 2375].

³⁶ PKGE II, s. 411; M 1708–1–96, k. 264 v.

³⁷ PKGE II, s. 410.

³⁸ Br I/B/1 r. 1653; Bk I/B/4 r. 1755.

³⁹ M. Kondratiuk widzi w zapisie n. os. młynarza z tej miejscowości *Piotr Turulionic*, bałt. antroponim *Turulionis*, a niewykluczone, że może tu chodzić o zniekształcony zapis formacji patronimicznej *Turulowic*. Należałoby się więc zastanowić, czy ta n. os. nie jest motywowana słowiańską podstawą apelatywną *tur* i formantem *-ul(a)*, produktywnym w antroponimii słowiańskiej [por. Kondratiuk 1985, 76].

⁴⁰ PKGE II, s. 410.

⁴¹ MK 181, k. 122

⁴² PKGE II, s. 410.

Ów młynarz był nazywany również Szczęchem Wojtkowiczem. To właśnie ten antroponim o charakterze patronimicznym, motywowany słow. im. *Wojciech*, leży u podstaw pierwotnej nazwy osady, w formie *Wojtkowic(z)e*. Najstarszy zapis onimu w postaci pochodzi z 1601 r.⁴³ Nazwa miejscowa przeszła z kategorii nazw patronimicznych do nazw rodowych dopiero w XVIII w. i w tej postaci jest używana konsekwentnie do dnia dzisiejszego.

Wysockie. Początkiem, nieistniejącej obecnie osady, był młyn o nazwie *Surojeska*, nad rzeką Lichczą, który w 1563 r. znajdował się w posiadaniu Jurka, Sacza i Szymka Surojeskowiczów⁴⁴. Pierwotna nazwa nawiązuje do nieprzejrzystego semantycznie antroponimu *Surojeska*. Nazwa osady młyńskiej *Wysocki* pojawia się po raz pierwszy w lustracji starostwa brańskiego z lat 1661–1664⁴⁵. Należy chyba przyjąć, że toponim ten powstał metodą transnimizacji od antroponimu *Wysocki*. Nazwisko *Wysocki* jest, co prawda, poświadczone źródłowo w tej osadzie, po raz pierwszy dopiero w latach 80-tych XVII w., niewykluczone jednak, że mogło istnieć tu już wcześniej⁴⁶. Dość wcześnie, bo już w XVII w. toponim przybiera postać nazwy rodowej. Wieś zanikła pod koniec XVIII w.

Żegunie. Osada o tej nazwie obecnie nie istnieje, jednak mikrotoponim Żegunie notowany jest na terenie wsi Wojtki (pastwisko, pole) [SNT 604]. Według danych z 1972 r. nazwa ta miała określać część wsi Solniki [UN 32]. Zaczątkiem wsi był młyn położony nad rzeką Lichczą, który zgodnie z opisem zawartym w rejestrze pomiarów włócznej starostwa brańskiego z 1563 r., użytkował Klimko Malosicz⁴⁷. Nazwa rodowa osady musiała wytworzyć się dość wcześnie, gdyż już w tymże roku określa się zaścianek młynarski jako *Żegunie Sraki*. Pierwszy antroponim, ma zdaniem M. Kondratiuka, genezę bałtyjską. Warto jednak zastanowić się, czy aby nie powstał od psł. rdzenia **žekti*, **žvga* ‘palić’⁴⁸. Nawiązuje on do określenia rodu młynarskiego Żeguniów Tuszewickich, którego przedstawiciele, już w XVI w., odnotowani są w co najmniej 4 młynach (osadach młyńskich) starostwa brańskiego. Jednemu z przedstawicieli tej rodziny udało się nawet przeniknąć w XVII w. w szeregi szlachty [Żłotkowski 2014, 244]. Drugie określenie zaścianka młynarskiego motywowane jest n. os. *Sraka*, którą można łączyć z psł. leksemem **sbrati*,

⁴³ M 1708–1–91, k. 442 v.

⁴⁴ PKGE II, s. 409.

⁴⁵ AR XXV 361, k. 6

⁴⁶ Br I/B/1 r. 1689.

⁴⁷ PKGE II, s. 411.

⁴⁸ Nazwy *Žeguta*, *Žegan*, por. SEMot 374.

stanowiącym zapewne dodatkowy przydomek rodu Żeguniów⁴⁹. Niewykluczone jednak, że było to tylko zbiorowe określenie młynarzy, dzierżących ten młyn, które nigdy nie przeszło do płaszczyzny toponimicznej. Osada zanikła najprawdopodobniej w XIX w.

Z przytoczonych wyżej informacji wynika iż, w okresie od XVI w. do czasów nam współczesnych, na badanym obszarze, znacznie zmniejszania się ilości osad o genezie młyńskiej. W 1563 r. funkcjonowało 17 młynów (w tym obiekt w mieście Brańsku), obecnie istnieje tylko 10 osad, których założeniem był dawny młyn. Jednocześnie w tym czasie powstały tylko dwa nowe młyny. Bez wątplenia wpływ na to miała pogarszająca się koniunktura gospodarcza oraz wyniszczające wojny, szczególnie te z poł. XVII w. Zanikłe osady pozostawiły po sobie ślad w postaci mikrotoponimów, a tylko dwie (Nełchy, Wysockie) nie utrwaliły się w zbiorowej pamięci mieszkańców.

W zgromadzonym materiale nazewniczym odnotować należy występowanie posesywnych struktur typu *młyn Jana Borzymowskiego*, które nie są nazwami własnymi we właściwym znaczeniu tego słowa, lecz deskrypcjami. Umieszczono je w zbiorze poświadczeń źródłowych, z uwagi na to, iż mogły okazać się pomocne w prawidłowej identyfikacji onimów i ich denotatów. Odrebną grupą, lecz niewątpliwie powiązaną z nazwami stanowiącymi przedmiot naszych rozważań, są nazwy terenowe, określające miejsca w których powstawały młyny, jak np. *Szpakowszczyzna, Rybakowszczyzna*. Na przeciwnym biegunie sytuują się natomiast mikrotoponimy, a więc nazwy pól, łąk, lasów po opuszczonych, bądź nieistniejących już młynach, jak *Krupki, Kumat, Onaczki, Wilginie, Żegunie*. Można wyodrębnić jeszcze jedną grupę nazw, a mianowicie onimy, które nazywały w przeszłości niewielkie pola, role, zagony w obrębie osad młyńskich, lub sąsiednich wsi, będące własnością młynarzy, np. *Mielechowszczyzna, Puhacowizna*.

Jak wynika z analizy przekształceń osadniczo-własnościowych w obrębie poszczególnych osad młyńskich, tego typu procesy wiązały się często ze zmianą nazwy. Jest to jedna z bardziej charakterystycznych cech znamionujących nazewnictwo młynów, która zarazem sytuuje je na pograniczu toponimii i chrematonimii. W dawnym starostwie brańskim kilka młynów (Wysockie, Onacki, Majorowizna, Nełchy, Otapy) zmieniło swe nazwy na przestrzeni wieków, a niektóre nawet dwukrotnie.

To co wyróżnia zebrany zbiór onimów, to zdecydowana przewaga w nim nazw rodowych. Jest to, według wszelkiego prawdopodobieństwa, związane

⁴⁹ Por. n. os. *Sracz*, o tej samej podstawie, zob. SEMot 284.

z dominującym na tym terenie modelem nazewnictwa miejscowego. Większość nazw wsi drobnej szlachty mazowieckiej i podlaskiej oraz wiele starostwa brańskiego (np. *Holonki, Jośki, Klichy, Malesze, Szpaki, Świridy, Zanie*), sąsiadujących z osadami młyńskimi, ma właśnie taką postać.

Do grupy nazw dzierżawczych należą takie miana jak *Majerowizna, Jar-markowszczyzna*, historyczną nazwa młyna *Daszkowszczyzna*, oraz nazwy terenowe powiązane z osadami młyńskimi, jak np. *Mielechowszczyzna, Puhacowizna, Rybakowszczyzna, Szpakowszczyzna, Wasiukowizna*.

Interesującą grupę stanowią nazwy transonimiczne w N. sg. pozbawione wykładników formalnych np. *Burkat, Kumat, Onacko, Otap, Puchacz, Solnik, Surojeska, Szczęsny, Wilginia, Wojtkowic(z), Żegunia, Borzymowski, Kiersnowski, Kunicki, Wysocki*. Analiza zapisów źródłowych upewnia nas, że na badanym terenie nazwy te nie miały trwałego charakteru, stanowiąc oboczne warianty nazw rodowych. Większość onomastów widzi w nich nazwy dzierżawcze. Na badanym terenie nie był to najwidoczniej popularny model nazewnictwa. Za ich nieco sztucznym charakterem, przemawia występowanie tej kategorii onimów w księgach Metryki Koronnej oraz lustracjach, co może wskazywać na oddziaływanie wzorca kancelaryjnego. W księgach grodzkich z tego samego okresu, prowadzonych przez osoby dobrze znające lokalne zwyczaje nazewnictwa ich odpowiednikami są nazwy rodowe.

Z przedstawionego wyżej materiału źródłowego wynika, że w tworzeniu nazw młynów i osad młyńskich dawnego starostwa brańskiego stosowany był antropocentryczny model kreacji onimicznej. Jediną nazwą, nie motywowaną antroponimem, jest dzierżawcza nazwa miejscowa *Majorowizna*, która odnosi się do rangi, godności, a więc, de facto, wskazuje na osobę za pośrednictwem pełnionej przez nią funkcji. Wszystkie pozostałe miana motywowane są imieniem, przezwiskiem, przydomkiem lub nazwiskiem młynarza bądź dzierżawcy lub posiadacza młyna. W nazwach tych znajduje odbicie zróżnicowanie etniczno-religijne obszaru dawnego starostwa brańskiego. W ich podstawach odnaleźć można antroponimy, występujące zarówno w kręgu chrześcijaństwa wschodniego np. *Onaczko, Mielech*, jak również te kojarzone z zachodniosłowiańskim kręgiem kulturowym np. *Wojciech*. Co się zaś tyczy nazw podejrzewanych, na podstawie dotychczasowych badaniach onomastycznych, o pochodzenie bałtyjskie np. *Kumat, Torule, Wilginie, Żegunie*, trzeba zastanowić się, czy nie należałoby szukać dla nich motywacji w antroponimach słowiańskich. Niewykluczone, że na rezultat badań onomastycznych mogła mieć wpływ w tym przypadku, intrygująca miejscowa legenda o wodzu jaćwieskim Kumacie, który w okolicy Brańska miał stoczyć bitwę z wojskami polskimi, znajdując tu jednocześnie miejsce wiecznego spoczynku.

Słownik nazw

Abramiki: *Zascianek trzeci, gdzie beli stare sielidbi boiar Spakow ... konczy się w rzeczce Bronke ... po rzece abo strumien Lachwicowke* 1560–1563 [PKGE II, s. 374]; *Zascianek pusti na Maleszach na imię Spakowski od rzeczki Lachwicowki de rzeczki Bronki /1565/ 1598* [M 1708–1–82, k. 48]; *dobra ... Szpakowsczyzna* 1665 [M 1708–1–159, k. 117]; *bonorum ... Szpakowsczyzna* 1665 [M 1708–1–158, k. 233 v.]; *Zascianek Szpakowsczyzna nazwany Trzymią Paweł y Fiedor Abramikowie przy Młynie Mieszkaiący* 1667 [AR XXV 362a, k. 11 v.]; *de Villa ... Abrahamiki, de eadem villa ... Abrahamiki* 1688 [M 1708–1–188, k. 545]; *Młyn Abrahamiki* 1716 [KGB 44, k. 378 v.]; *Abramiki* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Osady Abrahamikow w Buynowie* 1782 [Ks. Ref. 58, k. 228 v.]; *Wieś Abramiki* 1846 [Br III/S/1, k. 40 v.]; *Абрамки* 1890 [SZ 98].

Burkaty: *Młynarze ... z Burkat* 1599 [Ks. Ref. 2, k. 12 v.]; *molendini dicti Burkath in Capitaneatu Branscensi et fluuio Liscza sitti* 1599 [MK143, k. 195]; *Honestos Simonem Joannem Nicolaum et Albertum Burkatom possesores molendini in Capitaneatu Brascen in Fluuiio Licha* 1651 [M 1708–1–141, k. 835–835 v.]; *Burhati* 1650 [M 1708–1–141, k. 439 v.]; *in Burkaty* 1651 [M 1708–1–141, k. 464 v.]; *Młyn Burkaty nazwany na Rzece Lichczy* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 6]; *Młyn Burkaty na Rzece Likczy* 1667 [AR XXV 362a, k. 4 v.]; *Młyn Burkaty* 1674 [ASK I 70, k. 446]; *de Burkaty* 1681 [M 1708–1–176, k. 237]; *de Burgaty* 1681 [M 1708–1–176, k. 237 v.]; *de Burkaty* 1685 [M 1708–1–182, k. 155]; *Burkaty Wies* 1692 [KGB 52, k. 187 v.]; *W Burchatach* 1716 [KGB 44, k. 377 v.]; *Burkaty* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Wieś Burchaty* 1846 [Br III/S/1, k. 52 v.]; *Буркаты* 1890 [SZ 96]; *Burchaty* 1921 [SM 29].

Jarmarkowszczyzna: *Młynarze Ziarmarkowczyzny* 1599 [Ks. Ref. 2, k. 12 v.]; *Molendini dicti Jarmakowcziznam Capitaneatu Branscensi et fluuio Bronka sit* 1599 [MK 143, k. 189 v.]; *de Jarmakowczizna* 1601 [M 1708–1–91, k. 392 v.]; *de Jarmarkowczizna* 1601 [M 1708–1–91, k. 36 v.]; *Młyn nazwany Jarmarkowszczyzna na Rzece Bronce* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 7]; *de Jarmakowczizna* 1662 [M 1708–1–153, k. 346]; *de Jarmarkowczizna* 1663 [M 1708–1–43, k. 455 v.]; *de Jarmakowszczyzna* 1667 [M 1708–1–45, k. 405 v.]; *Młyn Jarmakowszczyzna na Rzece Bronce* 1667 [AR XXV 362a, k. 4 v.]; *Młyn Jarmarkowczizna* 1674 [ASK I 70, k. 446]; *Jarmakowczizna* 1681 [M 1802–1–1, k. 189]; *de Jarmakowizna* 1689 [M 1708–1–190, k. 222]; *de Jarmakowizna* 1690 [M 1708–1–57, k. 99 v.]; *de Jarmokowszczyzna* 1690 [M 1708–1–57, k. 313]; *de Jarmakowsczyzna* 1690 [M 1708–1–57, k. 315]; *Jarmarkowszczyzna* 1692 [KGB 52, k. 185]; *Jarmar-*

kowszczyzna 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Młyn Jarmarkowszczyzna* 1846 [Br III/S/1, k. 36 v.]; *Ярмарковщизна* 1890 [SZ 98]; *Jarmarkowszczyzna* 1921 [SM 19].

Krupki: *molendinum dictum Krupkowski* 1600 [M 1708–1–19, k. 117 v.]; *It certa pars agri cum syluis et rubetis riuus et fluuiolo limit suis distincta vulgo nuncupata Krupki ubi apparent circa aggerem antiqua vestigia molendini* 1662–1664 [ADS 149, k. 15 v.]; *do Krupkow* 1679 [M 1708–1–174, k. 623 v.]; *młyna na gruncie Krupki w Starostwie Brańskim leżącego ... młyna niegdy Krupki zwanego* 1778 [Ks. Ref. 31, k. 129 v.].

Kumat: *campo od Kumata* 1679 [M 1708–1–174, k. 623 v.]; *w Dworze Woytostwa Brańskiego] to jest w Kierznowku pod Kumatem* 1784 [KRB, k. 193].

Majorowizna: *Młyn Kiersnowski nazwany na Rzece Nurcu* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 7]; *G. Żelski ... Młyn Kierznowo Nazwany Daszkowszczyzną po Panu Woyciechu Kierznowskim Daszkiewiczzu* 1663 [M 1708–1–43, k. 484]; *Młyn Kiersnowski na Rzece Nurcu ... Tego possessorem natenczas zostaię JmP Jan Zelski Maior JKMsici* 1667 [AR XXV 362a, k. 4 v.]; *Młyn Je[g]lom[os]ci P. Żelskiego* 1674 [ASK I 70, k. 446]; *Młyn Maryowizna* 1846 [Br III/S/1, k. 32]; *Майоровизна* 1890 [SZ 96]; *Majorowizna* 1921 [SM 22].

Mielechy: *de Mielechi* 1608 [M 1708–1–98, k. 690 v.]; *Młyn Mielechy nazwany na Nurcu* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 5]; *Młyn Mielechy nazwany na Nurcu* 1667 [AR XXV 362a, k. 4]; *Młyn Mielechy* 1674 [ASK I 70, k. 446]; *Mielechy* 1675 [Br I/B/1]; *in villa Choiewo ... Terrae ... nuncupatam Mielechowska* 1679 [M 1708–1–174, k. 638 v.]; *Sianożęci osobney między Rzekami Nurcem y Leszczką leżącej Melechowszczyzna zwaney* 1782 [Ks. Ref. 58, k. 229].

Nełchy: *mlina Niesterowicz* 1560–1563 [PKGE II, s. 379]; *Mlin na rzece Narczu (!) Jarosza Miskrowicz (!)* 1560–1563 [PKGE II, s. 409]; *Młyn Mielechy nazwany na Nurcu* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 5]; *Młyn Niełchy nazwany na Nurcu* 1667 [AR XXV 362a, k. 4]; *Młynarze Nełchy* 1674 [ASK I 70, k. 446 v.]; *Mielchi* 1675 [M 1708–1–171, k. 302–302 v.]; *de Mielchy* 1678 [M 1708–1–174, k. 135]; *Nełchi* 1692 [KGB 52, k. 202]; *Wies Nełchy* 1716 [KGB 44, k. 378]; *Nełchy a teraz Kunicki* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Młynarze Nełchi* 1846 [Br III/S/1, k. 44].

Onaczki: *Mlin uroczyszczem Raczkowiczi (!), na rzece Lichczei ... od saszczianku mlina Boczkowicz* 1560–1563 [PKGE II, s. 410, 411]; *z Boczkowicz* 1599 [Ks. Ref. 2, k. 12 v.]; *molendini dicti Bockowic in Capitaneatu Branscensi et fluuiio Lichcza siti* 1599 [MK143, k. 186]; *Młyn Onaczko nazwany na Lichczy* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 6]; *we Młynie Onaczkach nazwa-*

nem na Rzeczce Lyszczy w starostwie Branskiem 1666 [M 1708–1–158, k. 448]; *Młyn Onacko na Rzece Likczy* 1667 [AR XXV 362a, k. 4 v.]; *Młynarze Onacki* 1674 [ASK I 70, k. 446 v.]; *Molendini Onaczki* 1676 M 1708–1–172, k. 13; *in molendino dicto Onacki* 1678 M 1708–1–174, k. 390; *de villa Onaczki* 1685 [M 1708–1–182, k. 525 v.]; *Młynarze Onacki Starostwa Branskiego* 1692 [KGB 52, k. 189]; *Wies Onacki* 1716 [KGB 44, k. 378 v.]; *Onacki* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Wieś Onacki* 1846 [Br III/S/1, k. 53]; *Онацки* 1890 [SZ 96].

Otapy: *Mlin Jana Borzimowskiego na rzece Nurczu* 1560–1563 [PKGE II, s. 406]; *molendinum in villa Kierznowo ... Borymowski dictu[m]* 1632 [RA Enskilda 8636, k. 140]; *Młyn na Rzece Nurcu ... Szczęsny nazwany* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 5]; *Młynem nazwanym Szczęsne* 1667 [AR XXV 362a, k. 4 v.]; *molendini Borzimowski* 1672 [M 1708–1–49, k. 321]; *Sup molendinum Sczesnowski* 1672 [M 1708–1–49, k. 321]; *Szczesny* 1674 [M 1708–1–170, k. 123]; *Młyn Otapow* 1674 [ASK I 70, k. 446]; *Otapowskie młynarze* 1681 [M 1802–1–1, k. 189 v.]; *in molendino dicto Otapy* 1691 [M 1708–1–192, k. 192]; *Kiersznowo Otapiki* 1692 [KGB 52, k. 188]; *Otapy* 1716 [KGB 44, k. 377 v.]; *Młyn Otapy* 1846 [Br III/S/1, k. 32]; *Otapy* 1921 [SM 22].

Pace: *Młynarze s tych Włosci z ... Paciewicz* 1599 [Ks. Ref. 2, k. 12 v.]; *de Pacze* 1630 [M 1708–1–206, k. 484 v.]; *de villa Pacze Capitaneatus Bran* 1645 [M 1708–1–137, k. 321 v.]; *de Pacze molendinator* 1651 [M 1708–1–141, k. 491 v.]; *de Pace* 1661 [M 1708–1–153, k. 5 v.–6]; *Młyn Pace Nazwany na Nurcu* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 5]; *de Pace* 1666 [M 1708–1–158, k. 607]; *Młyn Pace nazwany na Nurcu* 1667 [AR XXV 362a, k. 4]; *de Pace* 1668 [M 1708–1–161, k. 420 v.]; *sortem suam dictam Pacze seu Obręb Młynarski* 1671 [M 1708–1–168, k. 434]; *Młyn Pacze* 1674 [ASK I 70, k. 446]; *de uilla Pace* 1679 [M 1708–1–174, k. 638–638 v.]; *de Pace* 1681 [M 1708–1–176, k. 503]; *de Pace* 1685 [M 1708–1–182, k. 402 v.]; *de Villa Pace* 1693 [M 1708–1–59, k. 154]; *Pace* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Młynarze Pace Starostwa Branskiego* 1692 [KGB 52, k. 189]; *Wies Pace* 1716 [KGB 44, k. 379]; *Osadą Młynarską Pace zwaną nad Rzeką Nurcem* 1782 [Ks. Ref. 58, k. 229]; *Wieś Pace* 1846 [Br III/S/1, k. 44 v.]; *Пацы* 1890 [SZ 96]; *Pace* 1921 [SM 22].

Puchacze: *de villa Puhacze* 1618 [M 1708–1–31, k. 635]; *de Puchacze* 1651 [M 1708–1–141, k. 637]; *Młyn Puhacz* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 7]; *spuhacow* 1662 [M 1708–1–42, k. 321 v.]; *de Villa Puhacze* 1662 [M 1708–1–153, k. 346]; *de Puhace* 1663 [M 1708–1–43, k. 479]; *Puhacowizna Wasiukowizna* 1665 [M 1708–1–158, k. 233 v.]; *de Puchacze* 1667 [M 1708–1–45, k. 155 v.]; *Młyn Puhacz nazwany na Rzece Bronce* 1667

[AR XXV 362a, k. 4 v.]; *de Villa Puchacze* 1672 [M 1708–1–49, k. 309 v.]; *in Puhacze* 1683 [M 1708–1–52, k. 206]; *de Puhacze* 1690 [M 1708–1–57, k. 263 v.]; *Puhacze* 1692 [KGB 52, k. 202]; *Młyn Puhacze* 1716 [KGB 44, k. 378 v.]; *Puchacze* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *osadzie młynarskiej Puchaczowskiej* 1782 [Ks. Ref. 58, k. 227 v.]; *Wieś Puhacze* 1846 [Br III/S/1, k. 40]; *Пухачу* 1890 [SZ 98].

Solniki: *Mlin Solniki* 1560–1563 [PKGE II, s. 411]; *Młynarze s tych Włosci z ... Solnik* 1599 [Ks. Ref. 2, k. 12 v.]; *molendini dicti Solnik in Capitaneatu Branscensi et fluuio Licheza siti* 1599 [MK143, k. 196–196 v.]; *de Molendino Solniky* 1599 [M 1708–1–18, k. 193 v.]; *de Solinki* 1601 [M 1708–1–91, k. 361]; *de Solniki* 1606 [M 1708–1–96, k. 264 v.]; *de Solniki* 1607 [M 1708–1–98, k. 188 v.]; *de Solniki* 1645 [M 1708–1–137, k. 49]; *de Solniki* 1648 [M 1708–1–37, k. 382]; *de Solniki* 1655 [M 1708–1–39, k. 231]; *Młyn Solniki nazwany na Rzece Lichezy* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 6]; *Młyn Solnicki na Rzece Likczy* 1667 [AR XXV 362a, k. 4 v.]; *de Solniki* 1670 [M 1708–1–168, k. 294]; *de Solniki* 1672 [M 1708–1–169, k. 159 v.]; *Wies Solniki* 1674 [ASK I 70, k. 446 v.]; *in villa Smolniki* (!) [1682 M 1708–1–177, k. 215]; *de Solniki* 1684 [M 1708–1–53, k. 30]; *de Solniki her[e]di* 1685 [M 1708–1–182, k. 245 v.]; *de villa Młynarze Solniki* 1688 [M 1708–1–188, k. 199]; *Młynarze Solniki* 1692 [KGB 52, k. 187]; *Solniki* 1716 [KGB 44, k. 379]; *Solniki* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Wieś Solniki* 1846 [Br III/S/1, k. 53 v.]; *Сольнику* 1890 [SZ 96]; *Solniki* 1921 [SM 30].

Torule: *Mlin na rzece Czarnei, urocziszczem Turulie ... mlina Turule* 1560–1563 [PKGE II, s. 410]; *de Turule* 1661 [M 1708–1–153, k. 76 v.]; *Młyn Tutule nazwany na Rzece Czarney* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 6]; *de Turule* 1666 [M 1708–1–158, k. 636]; *Młyn Turule na Czarney Rzece* 1667 [AR XXV 362a, k. 4 v.]; *Młynarze Turulle* 1674 [ASK I 70, k. 446]; *de Turule* 1675 [M 1708–1–171, k. 317]; *de Turule* 1679 [M 1708–1–174, k. 505–505 v.]; *Turule Wies* 1692 [KGB 52, k. 187]; *Wies Turule* 1716 [KGB 44, k. 379]; *Turule* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Wieś Turule* 1846 [Br III/S/1, k. 56]; *Турпу* 1890 [SZ 96]; *Torule* 1921 [SM 30].

Wilginie: *Mlin na rzece Czarnei, urocziszczem Wilkina* 1560–1563 [PKGE II, s. 410]; *Zwilkim* 1599 [Ks. Ref. 2, k. 12 v.]; *molendini dicti Wolkinia in Capitaneatu Branscensi et fluuio Czarna* 1599 [MK143, k. 196 v.]; *Molendinum in fluuio Czarna situ[m] ad Cap[ita]neatum Branscen pertinens Vilginie dictu[m]* 1635 [MK181, k. 122]; *de Wilga* 1650 [M 1708–1–141, k. 306]; *de Wilkinie* 1661 [M 1708–1–153, k. 27 v.]; *Młyn Wilkinie na Czarney Rzece* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 6]; *Młyn Wilkinie na Czarney Rzece* 1667 [AR XXV 362a, k. 4 v.]; *de Wilginie* 1672

[M 1708–1–49, k. 74]; *Młyn Wilginie* 1674 [ASK I 70, k. 446]; *de Wilkinie* 1675 [M 1708–1–171, k. 317]; *de Wilginie* 1676 [M 1708–1–172, k. 111 v.]; *Wilginie Młyn* 1692 [KGB 52, k. 187 v.]; *Wies Wilginie* 1716 [KGB 44, k. 378 v.]; *Wilginie* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Wies Wilginie* 1846 [Br III/S/1, k. 55 v.].

Wojtki: *z Woitkowic* 1599 [Ks. Ref. 2, k. 12 v.]; *molendini dicti Woitkowic in Capitaneatu Branscen et fluuio Czarna siti* 1599 [MK143, k. 199 v.–200]; *de molendino Woytkowicze nuncupato* 1601 [M 1708–1–91, k. 442 v.]; *de villa Woitkowicze* 1617 [M 1708–1–31, k. 160 v.]; *de villa Woytkoicze Młynarze* 1655 [M 1708–1–39, k. 231]; *Młyn Woytkowicz* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 6]; *de Woytkowice* 1662 [M 1708–1–153, k. 360]; *de Woytkowice* 1663 [M 1708–1–43, k. 273]; *de villa Woytkowicze Młynarze* 1664 [M 1708–1–156, k. 448]; *Młyn Woytkowicze na Rzece Czarney* 1667 [AR XXV 362a, k. 4 v.]; *Młynarze Woytkowicze* 1674 [ASK I 70, k. 446]; *de villa Woytkowicze Młynarze* 1688 [M 1708–1–188, k. 199]; *Woytkowice Wies* 1692 [KGB 52, k. 187]; *Woytkowicze* 1716 [KGB 44, k. 379]; *Woytki* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Wies Woytki* 1846 [Br III/S/1, k. 54 v.]; *Boйткы* 1890 [SZ 96]; *Wojtki* 1921 [SM 30].

Wysockie: *Mlin Suroieska. Mlinarze Jurek Sacz, Simek Smoieskowicz ... na rzeczce Lichczei* 1560–1563 [PKGE II, s. 409, 410]; *Młyn Wysocki nazwany na Rzece Lichczy* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 6]; *Młyn Wysocki na Rzece Likczy* 1667 [AR XXV 362a, k. 4 v.]; *Młynarze Wysockie* 1674 [ASK I 70, k. 446]; *de Wysockie* 1681 [M1708–1–176, k. 503]; *de Wysockie* 1691 [M 1708–1–192, k. 70]; *Wysockie Wies* 1692 [KGB 52, k. 188]; *W Wysockich* 1716 [KGB 44, k. 377 v.]; *Wysockie* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Osady Suroiewska a przedtym Wysocki zwaney* 1782 [Ks. Ref. 58, k. 425 v.].

Żegunie: *od zasczianku mlinarskiego Żegunie Srakowie ... Mlin na rzeczce Lichczy, uroczyszczem Żeguniowie Srakowie* 1560–1563 [PKGE II, s. 411]; *Młynarze s tych Włosci z ... Żegonia* 1599 [Ks. Ref. 2, k. 12 v.]; *molendini dicti Żeguina in Capitaneatu Branscen et fluuio Lichcza sitti* 1599 [MK143, k. 199–199 v.]; *de Żegunie* 1607 [M 1708–1–98, k. 188 v.]; *de Żegunie* 1645 [M 1708–1–137, k. 208 v.]; *de Żegunie* 1655 [M 1708–1–39, k. 410 v.]; *Młyn Żegunie na Rzece Lichczy* 1661–1664 [AR XXV 361, k. 6]; *Młyn Żegunie na Rzece Likczy* 1667 [AR XXV 362a, k. 4 v.]; *Młynarze Żegunie* 1674 [ASK I 70, k. 446 v.]; *de Żegunie* 1684 [M 1708–1–53, k. 29 v.]; *Młynarze Żegunie Starostwa Brans[kiego]* 1692 [KGB 52, k. 189]; *Żegunie* 1716 [KGB 44, k. 379]; *Żegunie* 1782 [Ks. Ref. 60, k. 21 v.]; *Wies Żegunie* 1846 [Br III/S/1, k. 53 v.].

Źródła

- AVAK XIV *Inventarz y lidzba skarbowa starostw Branskiego y Saraskiego* 1558 [w:] *Акты издаваемые Виленскою Археографическою Комиссиею*, Вильна 1888, s. 24–45.
- PKGE II *Уволочное измерение городов Брянска и Сарая с принадлежащими к ним волостями составленное Девялтовским-Скочком в 1560–1563-м г.* [w:] *Писцовая книга Гродненской экономии с прибавлениями*, II, Вильна 1882.
- SM *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej*, t. V, Województwo białostockie, Warszawa 1924.
- SZ *Список землевладений в Гродненской губернии*, сост. П. Диков, Гродна 1890.
- AGAD Warszawa
 AR XXV 361 Lustracja starostwa brańskiego z l. 1661–1664
 AR XXV 362a Inwentarz włości starostwa brańskiego z 1667 r.
 ASK I 70 Rejestr poborowy pow. brańskiego z 1674 r.
 Księgi grodzkie brańskie: KGB 44 z l. 1670–1726; KGB 52 z 1692 i 1712 r.
 Księgi Sądu Referendarskiego: Ks. Ref. 2 z l. 1581, 1599–1601; Ks. Ref. 31 z l. 1777–1780; Ks. Ref. 58 z l. 1780–1783; Ks. Ref. 60 z l. 1781–1788.
 Księgi wpisów Metryki Koronnej: MK 143 z 1599 r.; MK 181 z l. 1629, 1631, 1634–1637.
- AD Drohiczyn
 Br I/B/1 Księga chrztów par. Brańsk z l. 1644–1701.
 Br III/S/1 Księga spisu parafialnego par. Brańsk z 1846 r.
 Bk I/B/4 Księga chrztów par. Boćki z l. 1748–1762.
 KRB Księga radziecka (miejska) brańska z l. 1779–1789.
- AD Siedlce
 ADS 149 *Acta visitationis generalis ecclesiarum palatinatus Podlachiae et Brestensis* z l. 1662–1664.
- НГАБ Мінск
 Księgi grodzkie brańskie: M 1708–1–4 z l. 1562–1563; M 1708–1–18 z r. 1599; M 1708–1–19 z l. 1600–1601; M 1708–1–37 z l. 1648–1649; M 1708–1–31 z l. 1617–1618; M 1708–1–39 z 1655 r.; M 1708–1–42 z l. 1661–1662; M 1708–1–43 z 1663 r.; M 1708–1–45 z 1667 r.; M 1708–1–49 z l. 1672–1673; M 1708–1–52 z 1683 r.; M 1708–1–53 z 1684 r.; M 1708–1–57 z 1690 r.; M 1708–1–59 z 1693 r.; M 1708–1–82 z 1598 r.; M 1708–1–91 z 1601 r.; M 1708–1–96 z l. 1605–1606; M 1708–1–98 z l. 1607–1608; M 1708–1–137 z 1645 r.; M 1708–1–141 z l. 1650–1651; M 1708–1–153 z l. 1661–1662; M 1708–1–156 z 1664 r.; M 1708–1–158 z l. 1665–1666; M 1708–1–159 z 1665 r.; M 1708–1–161 z l. 1667–1668; M 1708–1–168 z l. 1670–1671; M 1708–1–169 z l. 1672–1673; M 1708–1–170 z 1674 r.; M 1708–1–171 z 1675 r.; M 1708–1–172 z 1676 r.; M 1708–1–174 z l. 1678–1679; M 1708–1–177 z 1682 r.; M 1708–1–182 z 1685 r.; M 1708–1–188 z 1688 r.; M 1708–1–190 z 1689 r.; M 1708–1–192 z 1691 r.; M 1708–1–206 z 1630 r.

Księga miejska brańska M 1802-1-1 z l. 1676-1681

RA Enskilda 8636, Repozytorium Cyfrowe Poloników, [online],

http://www.repcyfr.pl/dlibra/docmetadata?id=2561&from=&dirids=1&ver_id=2586&lp=11&QI=!6CEF3C76C637897C3974EB25D255D190-18,
[11.05.2015]

Literatura

Gołębiowska T., 1969, *Nazwy polskich młynów*, „Onomastica” XIV, s. 81-120.

Kondratiuk M., 1974, *Nazwy miejscowe południowo-wschodniej Białostoczczyzny*, Wrocław.

Kondratiuk M., 1985, *Elementy bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu białostockiego*, Wrocław.

Małec M., 1994, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków.

SEMot *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 1. *Odapelatywne nazwy osobowe*, opr. A. Cieślikowa, J.Szymowa, K. Rymut, Kraków 2000, s. 243.

SHNOB – Z. Abramowicz, L. Citko, L. Dacewicz, 1997-1998, *Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny (XV-XVII w.)*, t. I-II, Białystok.

SNT *Słownik nazw terenowych północno-wschodniej Polski*, 1992, red. N. Barszczewska, J. Głuszkowska, T. Jasińska, E. Smułkowa.

Tichoniuk B., 1988, *Antroponimia południowej Białostoczczyzny*, Opole.

Tichoniuk B., 2000, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*, Zielona Góra.

UN *Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych*, 152, *Powiat bielski, województwo białostockie*, 1972.

Wiśniewski J., 1970, *Nazwy młynów w Polsce*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, XVIII, nr 3, s. 449-455.

WUN *Wykaz urzędowych nazw i ich części ogłoszony rozporządzeniem Ministra Administracji i Cyfryzacji z 13.12.2012*, plik PDF, [online], ksng.guik.gov.pl/urzedowe_nazwy_miejscowosci.php [9.05.2015].

Złotkowski P., 2014, *O pochodzeniu nazwy uroczyska Kumat pod Brańskiem. Czyżby koniec legendy?*, „Studia Białorusnistyczne”, nr 8, s. 237-250.

Inne skróty

gr. – grecki, cerk. – cerkiewny, wsł. – wschodniosłowiański, im. – imię, ap. – apelatyw, n. os. – nazwa osobowa, germ. – germański, hebr. – hebrajski, słow. – słowiański, bałt. – bałtycki.

THE MILL NAMES AND MILL VILLAGE NAMES OF
THE FORMER BRANSK STAROSTY

S U M M A R Y

The purpose of this paper is to examine of the mill names and mill village names in the Bransk region of the Podlachia province from 16th to the 21th century. It was discovered that the amount of the mills in this territory has decreased over several centuries. A few mills disappeared, some of the other changed their names. The study area is dominated by toponyms related to personal names. These village names are created from the forenames, nicknames and surnames of millers. There are a good number of toponyms of West and East Slavic origin in the area, while Baltic origin are few.